

УДК 340.115:34.03:(349.6:630)

DOI 10.37749/2308-9636-2020-7(211)-7

М. В. Юркевич,

голова Господарського суду Львівської області

## МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЛІСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

*У статті розглянуто методологію дослідження юридичної відповідальності за порушення лісового законодавства, а також методологічний інструментарій, характерний саме цій сфері юриспруденції, що забезпечує комплексне і всебічне вивчення цього феномена. До методологічних підходів, що мають вирішальне значення для розкриття цієї теми, віднесено системний, історичний та потребовий підходи. Наведено приклади нормативно-правових актів, які досліджувалися за допомогою системного, логічного, історико-хронологічного та герменевтичного методів.*

**Ключові слова:** юридична відповідальність, лісове законодавство, методологія, методологічний підхід, метод, загальнонаукові методи, нормативно-правовий акт, міри покарання.

Постановка проблеми. Нині українські ліси перебувають у критичному стані, відбувається їх масове знищення, що призводить до катастрофічних повеней, зсувів ґрунту та інших негативних природних явищ. Серед причин такого стану речей є замовчування працівниками Державного агентства лісових ресурсів недоліків своєї роботи, а також низька ефективність лісового законодавства, на що вказує різке збільшення правопорушень у цій сфері. У зв'язку з цим виникає необхідність об'єднання зусиль держави та бізнесу для акумулювання значних ресурсів, необхідних для вирішення проблем лісової галузі України, укріплення берегів річок, відбудови населених пунктів, об'єктів інфраструктури тощо, а також мобілізації зусиль наукової спільноти, зокрема використання теоретичних розробок у цій сфері на основі застосування різних наукових методів для побудови ефективної державної політики в цій сфері. Методологія дослідження дає інструментарій для розгляду наукової проблеми та являє собою ефективний засіб досягнення всебічного, неупередженого та об'єктивного результату. Характерною рисою методології юридичної науки

в часи існування СРСР було панування марксистсько-ленінських догм, що впливали на розвиток цієї науки. Як зазначає з цього приводу М. В. Костицький, у цей період широко використовувався моно-методологічний підхід, який являє пізнання правової реальності винятково з позицій «матеріалістичної» діалектики, який, на думку вченого, є безвихідним, оскільки немає ні матеріалістичної, ні ідеалістичної діалектики, а є діалектика як філософська концептуалізація розвитку усвідомлено в онтологічному (буттєвому) і в логіко-понятійному сенсі, що є вченням, теорією, методологією, методом [1, с. 6]. У результаті складних наукових пошуків був створений новий методологічний підхід, який базується на значній кількості методів та засобів пізнання держави і права, що доцільно застосувати для розробки питань юридичної відповідальності за порушення лісового законодавства.

**Аналіз публікацій** показує, що питання методології в юриспруденції досліджували С. С. Алексєєв, П. Д. Біленчук, А. Б. Венгерів, О. А. Гавриленко, В. Д. Гвоздецький, М. А. Дамірлі, М. С. Кельман, Д. А. Керімов, М. В. Кос-

тицький, Ю. М. Оборотов, Н. М. Пархоменко, А. С. Піголкін, В. М. Сирих, С. С. Сливка, О. Ф. Скакун, Ю. С. Шемшученко та ін. Теоретичні дослідження, пов'язані з методологією у природоохоронній сфері, здійснювали А. П. Гетьман, Б. В. Кіндюк, В. В. Костицький, А. К. Соколова, Ю. С. Шемшученко та ін. Незважаючи на наявність цих досліджень, питання методології юридичної відповідальності за порушення лісового законодавства потребують подальшого вивчення та розробки.

Метою роботи є дослідження методологічних підходів для вивчення особливостей юридичної відповідальності за порушення лісового законодавства.

**Викладення матеріалів дослідження.** Методологія будь-якого дослідження державно-правової сфери складається зі значної кількості методів, підходів, способів та прийомів пізнання юридичних явищ. Як вказує О. В. Сурілов, методологія належить до найбільш актуальних і складних проблем юридичної науки. Вчений вважає, що в юридичному пізнанні методологія необхідна, оскільки вона забезпечує удосконалювання, а отже, її ефективність методів цього пізнання [2, с. 47]. Відомий український науковець П. М. Рабінович визначає концептуальний підхід як побудовану на загальних світоглядних категоріях аксіоматичну ідею, яка є постулатом загальної стратегії дослідження, крізь призму якої відбувається відбір досліджуваних фактів та інтерпретація результатів дослідження [3, с. 86]. У межах концептуальних підходів може бути використана певна система методологічних принципів, методів і методик. На думку М. С. Кельмана, методологічний підхід є «комплексним алгоритмом осмислення дійсності, що виникає у результаті поєднання «фундаментальних ідей» і певних методів, тобто як специфічну єдність світоглядного, теоретичного і методичного знання, у якій головним є визначений суб'єктом пізнання порядок поєднання теорії та методу» [4, с. 37].

Одним із найбільш поширених підходів у дослідженні правових явищ є системний підхід, який використовувався для розгляду сценаріїв змін підходів до юридичної відповідальності у сфері охорони лісів, що дозволило дослідити їх особливості, норми відповідальності, види злочинів, пов'язаних із цим природним ресурсом. На думку К. В. Ображєва, системний підхід дозволяє представити явища у якості систем з усіма складними міжелементними взаємозв'язками, взаємовпливом елементів на систему і навколишнє середовище, а також впливом системи на її структурні елементи [5, с. 91]. Наприклад, норми Руської Правди встановлювали лише штрафні санкції за пошкодження, знищення та рубку дерев. На відміну від цього, в часи царювання Петра I за незаконну вирубку дерев встановлювалися виключно жорсткі покарання у виді фізичних тортур, заслання на каторгу, смертної кари. Аналогічним чином, Лісовий Закон 1852 р. Австрійської імперії складався з семи відділів, які регламентували проведення рубок, використання лісів, їх захист від пожеж, шкідників, хвороб, а також сплав лісу [6, с. 166]. У свою чергу, декрети РНК Радянської Росії, які діяли на території України, передбачали жорсткі міри відповідальності за правопорушення у цій сфері у виді розстрілів, розміщення у концентраційні табори та довгі терміни ув'язнення. У перші роки радянської влади та період НЕП юридична відповідальність в УСРР характеризувалася застосуванням досить м'яких мір відповідальності у виді штрафів, відновлювальних робіт та виконання різних доручень органів управління лісами.

Враховуючи складність проблеми юридичної відповідальності за правопорушення лісового законодавства, одним із підходів, на якому ґрунтується її дослідження, є історичний підхід, оскільки він дозволяє розглядати державно-правові явища у контексті загального історичного процесу. На думку М. А. Дамірлі, цей підхід ґрунтується на розгляді динаміки правових явищ як хроноло-

гічно точного, послідовного відтворення сукупностей феноменів, що визначають вектор подальшого розвитку законодавства [7, с. 47]. Історичний підхід спрямований на розкриття особливостей формування та розвитку юридичної відповідальності за правопорушення лісового законодавства як елемента суспільних відносин у їх різноманітті, а також виявлення історичних фактів, що вплинули на зміст нормативно-правових актів. На цій основі відтворюється історичний процес динаміки юридичної відповідальності, яка змінювалася залежно від політичного режиму, та розуміння цінності лісів як одного з найбільш важливих елементів природи.

У процесі дослідження використовувався потребний підхід, запропонований П. М. Рабіновичем, який є ефективним засобом вивчення особливостей правових явищ [8, с. 48]. На думку вченого, потребний підхід зумовлений суспільним життям, потребами людей, встановлює ролі, функції інших предметів і явищ у процесі задоволення конкретних потреб суспільства. Практична реалізація даного підходу дозволила охарактеризувати причини прийняття нормативно-правових актів, у зміст яких увійшли норми, що передбачають юридичну відповідальність за правопорушення лісового законодавства. Так, у часи правління Великого князя Сигізмунда I виникла потреба врегулювати користування лісами київського Пустинського монастиря [9, с. 122]. Для вирішення цієї проблеми великий князь наказав черкаському та канівському старості Е. Дашковичу стежити за тим, щоб козаки ними не користувалися та не полювали в них.

В юридичній науці загальноприйнятою є класифікація методів, що поділяє їх на три групи: 1) загальнофілософські; 2) загальнонаукові; 3) спеціальні.

I. Загальнофілософські методи, згідно з Г. В. Ф. Гегелем, базуються на трьох законах діалектики: перехід кількісних змін до якісних, заперечення заперечення, єдність та боротьба протилежностей. Перший із них є законом розвитку при-

роди, матеріального світу, людського суспільства та мислення. Згідно з даним законом, перехід від одного стану до іншого проходить стрибкоподібно від незначних і прихованих, поступових кількісних змін до змін корінних і якісних. Дію даного закону можна дослідити на прикладі розвитку юридичної відповідальності за порушення в сфері охорони лісів у перші роки радянської влади на Україні. Так, у період визвольних змагань приймалася значна кількість різних нормативно-правових актів, пов'язаних з охороною лісів, таких як Декрет РНК УСРР «Про охорону лісів» від 26 лютого 1919 р., Постанова РНК УСРР від 29 травня 1922 р. «Про охорону зелених насаджень у містах та інших населених пунктах України» та ін. На підставі цих та інших актів у 1923 р. ВУЦВК був прийнятий Закон «Про ліси», який ознаменував новий етап формування юридичної відповідальності за порушення у цій сфері.

Дію закону заперечення заперечення можна прослідкувати на прикладі нормативно-правового регулювання у сфері охорони лісів від протиправних посягань, яке входило до змісту актів разом із нормами, що регламентували проведення вирубок та використання лісів. Прикладом дії даного закону є розвиток юридичної відповідальності, яка почала формуватися в часи існування Київської Русі та знайшла відображення в статтях Руської Правди, продовженням цього кола стали Статути Великого князівства Литовського, Права, за якими судиться малоросійський народ 1743 р., в яких правова охорона лісів знайшла відображення в окремих розділах. Другим колом, на якому простежується дія закону заперечення, став період перебування українських земель у складі Австрійської (Австро-Угорської) та Російської імперій. У цих державах, у різні історичні часи, були прийняті лісові устави та закони, які встановлювали юридичну відповідальність за порушення лісового законодавства. Третім колом спіралі є період перших років радянської влади в Україні, який характеризувався прий-

няттям Закону «Про ліси» 1923 р. та значною кількістю підзаконних нормативно-правових актів, у яких встановлювалися норми відповідальності за правопорушення. Четвертим колом є етап незалежної України, протягом якого був прийнятий Лісовий Кодекс 1994 р., Кримінальний Кодекс України 2001 р. та інші законодавчі та підзаконні акти, які встановлювали відповідальність за порушення законодавства у сфері охорони лісів.

Третій закон діалектики — єдність та боротьба протилежностей — базується на взаємодії та зв'язку між протилежностями, які взаємопов'язані та впливають одна на одну. Характерною рисою діалектичних протилежностей є взаємне заперечення сторін, саме тому сторони єдиного цілого є протилежностями, які знаходяться не тільки в стані взаємозв'язку, а й у взаємозапереченні. Такі взаємовідносини протилежностей Г. В. Ф. Гегель назвав суперечностями, вважав їх основою прогресу, який надавав поштовх до подальшого розвитку. Дію цього закону можна простежити на процесі взаємодії такої пари як юридична відповідальність за правопорушення в сфері охорони лісів та засади їх використання. Цілком зрозуміло, що в усі історичні часи приймалися закони, які регламентували обсяги рубок та надавали можливість використання лісів. Наприклад, у Лісовому Законі 1852 р. Австрійської імперії § 3 забороняв знищувати ліси, при цьому § 6 дозволяв такі дії за умов посадки саджанців [6, с. 162].

II. Загальнонаукові методи. До числа загальнонаукових методів належать: логічний, історико-хронологічний, герменевтичний, функціональний. Як вказує І. В. Манжул, у наукових дослідженнях немає однозначного погляду щодо класифікації зазначених методів, одні науковці ділять їх на основні та другорядні, інші вказують, що ці методи знаходяться на одному рівні методології правознавства [10, с. 11].

Використання логічного методу проходило за допомогою таких засобів: абстрагування, узагальнення, формалі-

зації, аналізу, синтезу, індукції, дедукції. Так, сутність індукції полягає у сходженні від конкретного до загального, яка дозволила на прикладі розгляду окремих нормативно-правових актів виявити характерні риси розвитку правового регулювання у сфері охорони лісів. Наприклад, дослідження положень Лісових Уставів Російської імперії, які діяли на українських землях, дозволило виявити тенденцію використання достатньо м'яких мір покарання за правопорушення у цій сфері.

З іншого боку, дедукція — сходження від загального до конкретного — дала змогу перейти від розгляду загальних положень, зафіксованих у Лісовому Кодексі України 1994 р. (в редакції 2006 р.), до конкретних нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію статей кодифікованого акта.

При проведенні дослідження використовувалися такі прийоми логіки як аналіз та синтез. Аналіз полягає в тому, що об'єкт розділяється на складові елементи, синтез — уявне з'єднання частин предмета. Так, за допомогою аналізу була проведена періодизація норм юридичної відповідальності за правопорушення, пов'язані з лісами, на підставі критерію у вигляді жорсткості покарань. Наприклад, розгляд змісту Прав, за якими судиться малоросійський народ 1743 р., ордерів Коша, дав змогу показати, що у період існування Козацько-Гетьманської держави діяли норми юридичної відповідальності за порушення правил охорони лісів. З іншого боку, синтез використовувався як засіб поєднання характерних рис нормативно-правових актів з метою виявлення загальної тенденції розвитку права у сфері охорони цього природного ресурсу. Так, розгляд положень Кримінального кодексу УСРР 1927 р. та Кримінального кодексу УРСР 1960 р. дав змогу встановити тенденцію поступового збільшення видів злочинів, пов'язаних із лісовим фондом.

Метод абстрагування ґрунтується на уявному виділенні істотних властивостей предметів і одночасному відволіканні від окремих властивостей. Його осно-

вою є прийом сходження від абстрактного до конкретного, тобто перехід від абстрактної схеми до наукового осмислення конкретного факту. Застосування цього методу дозволило зосередити увагу на дослідженні динаміки правового регулювання охорони лісів у різні історичні періоди та виділити етапи пом'якшення та посилення юридичної відповідальності. Так, у період НЕП українські більшовики прийняли 19 квітня 1924 р. Постанову ВУЦВК «Про амністію з лісових правопорушень, передбачених ст. 99 КК УСРР», яка звільняла від відповідальності осіб, які скоїли злочини, передбачені цією статтею кодифікованого акта. Таким чином, дана постанова та інші нормативно-правові акти, які дозволяли проводити заготівлю дров та другорядних матеріалів, слугують доказом м'якої політики в сфері кримінальної відповідальності за лісопорушення.

За допомогою методу абстрагування вдалося встановити факт наявності подвійних стандартів у сфері охорони лісів, яке було характерним для радянського періоду. Так, з одного боку, встановлювалися норми юридичної відповідальності за порушення лісового законодавства, а з іншого, на практиці приймалися відомчі нормативно-правові акти, згідно з якими дозволялися надмірні та науково необґрунтовані рубки.

За допомогою історико-хронологічного методу вдалося виділити різні етапи послідовної зміни юридичної відповідальності в сфері охорони лісів, починаючи з XI ст. до початку XXI ст. Цей метод допоміг проникнути в сутність даної проблеми, виділити вузлові відрізки, пов'язані з правовою політикою у цій сфері та проаналізувати їх у хронологічній послідовності. Так, за допомогою даного методу вдалося встановити три етапи динаміки норм юридичної відповідальності за порушення лісового законодавства в часи існування УСРР: а) встановлення; б) формування; в) стабілізації. Ці часові інтервали відрізнялися між собою нормами юридичної відповідальності, підходами до збереження лісів, а також державною політикою у цій сфері.

На думку Т. В. Тагірова, на кожному з цих періодів юридична відповідальність була дієвим інструментом екологічної безпеки та охорони навколишнього середовища, важливим елементом якого були ліси [11, с. 152].

Герменевтичний метод допоміг здійснити тлумачення нормативно-правових актів, які приймалися в різні історичні часи та проаналізувати їх зміст та підходи до проблеми юридичної відповідальності у цій сфері. Використання герменевтичного методу було спрямоване на з'ясування розбіжностей між першоджерелом правового тексту, прийнятого багато років тому та його сьогоднішнім тлумаченням. Наприклад, розгляд змісту Руської Правди, Статутів ВКЛ, Прав, за якими судиться малоросійський народ 1743 р., інших пам'яток права потребував фразеологічного аналізу змісту цих документів та знаходження відповідників давнього тексту сьогоднішнім поняттям. Наприклад, в ст. 70 Руської Правди використовувався термін «розмір продажі», під яким розумілася штрафна санкція за знищення окремих видів дерев. Інший термін «дуб знаменний» означав дерево, на якому встановлювався знак його власника, інше поняття «борть» являло собою використання дупел дерев для збору меду та воску. У Статутах ВКЛ використовувався термін «входи в пущу», який означав можливість використання лісів, «лови» — полювання на звіра, «подрати ліси» — знищення цього природного ресурсу, «квалт» — штрафна санкція за рубку лісів.

III. У якості спеціально-наукових методів особливостей юридичної відповідальності за правопорушення в сфері охорони лісів використовувалися компаративістський та формально-юридичний. Як вказує А. О. Коршун, використання різних наукових методів у їх динамічній комбінації пов'язана з необхідністю розв'язання поставленої мети та правильним вибором інструментарію досягнення результату [12, с. 25].

Компаративістський метод передбачає зіставлення юридичних понять, явищ та

процесів і встановлення їх специфіки. Даний метод застосовується при розгляді динаміки юридичної відповідальності шляхом порівняння змісту нормативно-правових актів, видів злочинів з урахуванням особливостей цінності лісів. Розрізняють діахронне і синхронне порівняння, які дають змогу більш глибоко вивчати особливості досліджуваного історико-правового явища.

Діахронним є зіставлення норм юридичної відповідальності за правопорушення у цій сфері в одній правовій системі в різні історичні періоди. Так, розгляд змісту пам'яток права дає змогу дослідити процес поступового формування та вдосконалення норм юридичної відповідальності за правопорушення, пов'язані з лісами. Аналогічним чином, дослідження юридичної відповідальності у цій сфері в часи існування радянської та незалежної України дозволило виконати порівняння норм юридичної відповідальності, зафіксованих у Законі «Про ліси» УСРР 1927 р., Лісового Кодексу УРСР 1979 р. та Лісового Кодексу України 1994 р. (у редакції 2006 р.).

Синхронне порівняння представляє собою зіставлення норм юридичної відповідальності, які діяли на одному історичному етапі. Так, у незалежній Україні норми юридичної відповідальності за правопорушення у сфері охорони лісів були зафіксовані в Лісовому кодексі України 1994 р. (у редакції 2006 р.), Кримінальному кодексі 2001 р., Кодексі України про адміністративні правопорушення 1984 р. та в інших кодифікованих актах.

Формально-юридичний метод дозволив проаналізувати численні нормативно-правові акти, які приймалися в різні історичні періоди, з яких складалася джерельна база дослідження. За допомогою даного методу розглядається зміст норм юридичної відповідальності за правопорушення у цій сфері та визначається правове поле періоду їх існування. Так, одним із засобів юридичної відповідальності, характерним для лісової галузі, є система такс, яка використовувалася в часи існування Російської імперії, Радянської та незалежної України.

За допомогою даного методу відокремлюються різні види юридичної відповідальності — кримінальна, адміністративна, цивільно-правова та дисциплінарна. На підставі такого підходу показано достатньо примітивний характер норм, які діяли в часи існування Київської Русі, Великого князівства Литовського та простежується процес поступового підвищення рівня юридичної техніки, яка використовувалася в часи перебування українських земель у складі Австрійської (Австро-Угорської) та Російської імперій. Ефективне застосування даного методу можливе лише в комплексі з іншими методами, які дають змогу вивчати інститут юридичної відповідальності та оцінювати якість нормативного забезпечення процесу охорони лісового фонду. Даний метод допоміг сформулювати визначення юридичних термінів, які використовувалися в різні історичні часи, розглянути їх зміст, класифікувати та систематизувати. З іншого боку, формально-юридичний метод забезпечив виклад процесу розвитку норм юридичної відповідальності у сфері охорони лісів та дозволив виділити внутрішні елементи змісту правових норм.

На підставі проведеного дослідження можна зробити наступні **висновки**. Методологія дослідження юридичної відповідальності за порушення лісового законодавства як соціальне явище включає загальні для всіх наук загальнофілософські підходи, методи інших юридичних та неюридичних наук, а також методологічний інструментарій, характерний саме для цієї сфери юриспруденції, що забезпечує комплексне і всебічне вивчення цього феномена. До методологічних підходів, що мають вирішальне значення для розкриття цієї теми, слід віднести системний, історичний та потребовий підходи. Серед загальнофілософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів дослідження, які якомога повніше розкривають проблематику юридичної відповідальності за порушення лісового законодавства, належать методи, які базуються на трьох законах діалектики: логічний (у якому виокремлено мето-

ди аналізу, синтезу, абстрагування), історико-хронологічний, герменевтичний, компаративістський та формально-юридичний методи.

### Список використаної літератури

1. Костицький М. В. Деякі питання методології юридичної науки. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1. С. 3—11.
2. Сурилов А. В. Теория государства и права: учеб. пособие. Киев-Одесса: Вища школа, 1989. 439 с.
3. Філософія права: проблеми та підходи: навч. посіб. / за заг. ред. П. М. Рабіновича. Львів: Юрид. фак. Львівськ. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2005. 332 с.
4. Кельман М. С. Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку. Психологія і суспільство. 2015. № 4. С. 33—46.
5. Ображиев К. В. Системный подход в юриспруденции: теоретико-методологические основы. Вестник Ленинградского государственного университета им. А. С. Пушкина. Сер. Философия. 2012. № 1, т. 2. С. 89—96.
6. Коритко Л. Я. Становлення і розвиток природоохоронних інститутів в Австро-Угорській імперії: історико-правий вимір (на матеріалах Східної Галичини 1867—1918 рр.): монографія. Івано-Франківськ: Вид-во Супрун В. П., 2016. 432 с.
7. Дамирлі М. А. Цели, задачи и функции историко-правового познания. Митна справа. 2003. № 4. С. 46—49.
8. Рабінович П. М. Потребовий підхід — безальтернативний інструмент виявлення соціальної сутності права і держави. Наукові праці Одеської національної юридичної академії: зб. наук. пр. Одеса, 2009. Т. 8. С. 45—53.
9. Ващук Д. «Абыхмо держжали ихъ пиддл? права ихъ земъли» (Населення Київщини та Волині і великокнязівська влада в XV—XVI ст.): монографія. Київ: Інститут історії України НАН України, 2009. 320 с.
10. Манжул І. В. Визначення методів пізнання в науковій літературі. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2012. № 11. С. 11—17.
11. Тагіров Т. В. Виды юридической ответственности в сфере экологического пользования. Вестник Нижегородской академии МВД России. 2012. № 9. С. 152—155.
12. Коршун А. О. Нормативно-правові гарантії забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Теоретичний аналіз та наукові дослідження юридичної науки у XXI столітті: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 24—25 квітня 2020 р.). Запоріжжя, 2020. С. 22—26.

### References

1. Kostytskyi M. V. Deiaki pytannia metodolohii yurydychnoi nauky. Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav. 2013. № 1. P. 3—11.
2. Surilov A. V. Teoriya gosudarstva i prava: ucheb. posobie. Kiev-Odessa: Vishcha shkola, 1989. 439 p.
3. Filosofiia prava: problemy ta pidkhody: navch. posib. / za zah. red. P. M. Rabinovycha. Lviv: Yuryd. fak. Lvivsk. nats. un-tu im. I. Franka, 2005. 332 s.
4. Kelman M. S. Metodolohiia suchasnoho pravoznavstva: stanovlennia ta osnovni napriamy rozvytku. Psykholohiia i suspilstvo. 2015. № 4. P. 33—46.
5. Obrazhiev K. V. Sistemnyj podhod v yurisprudencii: teoretiko-metodologicheskie osnovy. Vestnik Leningradskogo gosudarstvennogo universiteta im. A. S. Pushkina. Ser. Filosofiya. 2012. № 1, т. 2. P. 89—96.
6. Korytko L. Ya. Stanovlennia i rozvytok pryrodookhoronnykh instytutiv v Avstro-Uhorskii imperii: istoryko-pravyi vymir (na materialakh Skhidnoi Halychyny 1867—1918 rr.): monohrafiia. Ivano-Frankivsk: Vyd-vo Suprun V. P., 2016. 432 p.
7. Damirli M. A. Celi, zadachi i funkcii istoriko-pravovogo poznaniya. Mitna sprava. 2003. № 4. P. 46—49.
8. Rabinovych P. M. Potrebovyi pidkhid — bezalternatyvnyi instrument vyjavlennia sotsialnoi sutnosti prava i derzhavy. Naukovi pratsi Odeskoj natsionalnoi yurydychnoi akademii: zb. nauk. pr. Odesa, 2009. T. 8. P. 45—53.

9. Vashchuk D. «Абыкхмо деръzhaly ykhъ pydl? prava ykhъ zem'ly» (Naselennia Kyivshchyny ta Volyni i velykokniazivska vlada v XV—XVI st.): monohrafiia. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2009. 320 p.

10. Manzhul I. V. Vyznachennia metodiv piznannia v naukovi literaturi. Biuletyn Ministerstva yustytzii Ukrainy. 2012. № 11. P. 11—17.

11. Tagirov T. V. Vidy yuridicheskoy otvetstvennosti v sfere ekologopol'zovaniya. Vestnik Nizhegorodskoy akademii MVD Rossii. 2012. № 9. P. 152—155.

12. Korshun A. O. Normatyvno-pravovi harantii zabezpechenn prav i svodob vnutrishno peremishcheni osib. Teoretychnyi analiz ta naukovyi doslidzhennia yurydychnoi nauky u XXI stolitti: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Zaporizhzhia, 24—25 kvitnia 2020 r.). Zaporizhzhia, 2020. P. 22—26.

**Юркевич М. В. Методология исследования юридической ответственности за нарушение лесного законодательства.**

*В статье рассмотрена методология исследования юридической ответственности за нарушение лесного законодательства, а также методологический инструментарий, характерный именно для этой сферы юриспруденции, что обеспечивает комплексное и всестороннее изучение этого феномена. К методологическим подходам, имеющим решающее значение для раскрытия данной темы, отнесены системный, исторический и потребностный подходы. Приведены примеры нормативно-правовых актов, которые исследовались с помощью системного, логического, историко-хронологического и герменевтического методов.*

**Ключевые слова:** юридическая ответственность, лесное законодательство, методология, методологический подход, метод, общенаучные методы, нормативно-правовой акт, меры наказания.

**Yurkevich M. V. Methodology of research of legal responsibility for violation of forest legislation.**

*The article considers the methodology of research of legal liability for violations of forest legislation, as well as methodological tools specific to this area of jurisprudence, which provides a comprehensive and comprehensive study of this phenomenon. Methodological approaches that are crucial for the disclosure of this topic include systemic, historical and demanding approaches. Examples of normative-legal acts which were investigated by means of system, logical, historical-chronological and hermeneutic methods are given.*

*The methodology for researching legal liability for violation of forest legislation as a social phenomenon includes general philosophical approaches common to all sciences, methods of other legal and non-legal sciences, as well as methodological tools typical for this particular area of jurisprudence, which provides a comprehensive and comprehensive study of this phenomenon. The methodological approaches, which are of decisive importance for the disclosure of this topic, include the systemic, historical and need-based approaches. Among the general philosophical, general scientific and special scientific research methods, which reveal as fully as possible the problems of legal responsibility for violation of forest legislation, include methods based on three laws of dialectics, logical (in which methods of analysis, synthesis, abstraction are highlighted), historical-chronological, hermeneutic, comparative and formal legal. The examples of normative legal acts, which were studied using a systematic approach, logical, historical-chronological and hermeneutic methods, are given.*

**Key words:** legal responsibility, forestry legislation, methodology, methodological approach, method, general scientific methods, normative legal act, penalties.